

Młodość poety

Spacer warszawskimi śladami Cypriana Kamila Norwida

Cyprian Kamil Norwid — poeta, dramatopisarz, prozaik, malarz i rzeźbiarz. Urodził się w 1821 roku w rodzinnym majątku Laskowo-Głuchy w pobliżu Wyszkowa. Choć artysta nie przyszedł na świat w Warszawie, spędził w niej swoje dzieciństwo i młodość.

Zamieszkał tu wraz z bratem i ojcem pod koniec 1830 roku, jako dziewięcioletni chłopiec. Okres jego dorastania w stolicy zbiegł się z ponurym czasem „nocy paskiewiczowskiej” — okresem represji po upadku powstania listopadowego. Wydarzenia te wywarły silny wpływ na przyszłego artystę i jego twórczość.

W Warszawie młody Norwid kształcił się, rozwijał swój talent malarski. Tutaj powstały i zostały opublikowane jego pierwsze utwory literackie. Początkujący poeta brał aktywny udział w życiu kulturalnym miasta. Na warszawskich salonach poznał smak sławy, ale także mierzył się z krytyką swoich dokonań. W maju 1842 roku udał się w podróż zagraniczną i nigdy już do kraju nie powrócił, jednak Warszawa — miasto młodości poety — pozostała nadal obecna w jego utworach.

Widok Kolumny Zygmunta
w Warszawie, 1832-1843, Polona

Kościół Narodzenia NMP przy dawnej ulicy Leszno w Warszawie, fot. Jan Mieczkowski, 1861-1865, Polona

1. al. Solidarności 72, dawniej Leszno 8

Przeprowadzka Cypriana do stolicy była spowodowana śmiercią prababki, Hilarii Sobieskiej, dotychczasowej opiekunki chłopca. Rodzeństwo Norwidów, osierocone wcześniej przez matkę Ludwikę ze Zdzieborskich, wychowywało się w należącym do prababki Sobieskiej majątku Strachówka na Mazowszu. Po jej śmierci ojciec Cypriana, Jan Norwid, przejął opiekę nad dziećmi i postanowił zamieszkać z nimi w Warszawie. Początkowo zatrzymali się w pałacu Łubieńskich przy ulicy Królewskiej, a następnie Cyprian wraz ze starszym bratem Ludwikiem zostali umieszczeni na stacji u guwenera Ferdynanda Salinga przy ulicy Orlej. W 1836 roku bracia Norwidowie przenieśli się do kamienicy przy Lesznie. Choć budynek się nie zachował, o tym, że mieszkał tam poeta, przypomina dziś pamiątkowa tablica. Umieszczono na niej poświęcony Warszawie fragment utworu *Dedykacja*.

2. Kamienica Jacobsona,

al. Solidarności 105, dawniej Leszno 25

Kamienica Jacobsona to kolejny budynek związany z rodziną Norwidów. W 1833 roku mieszkał tu ojciec poety, Jan Norwid herbu Topór, wraz z przyjacielem — radcą stanu Onufrym Lubeckim. Pochodzący ze Żmudzi Norwid był początkowo sędzią w powiecie mińskim, następnie plenipotentem dóbr Radziwiłłów, a po 1825 roku pełnił funkcję urzędnika Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu Komisji Spraw Wewnętrznych. W lipcu 1835 roku na skutek donosu jednego z wierzycieli został osadzony w więzieniu na Lesznie, gdzie kilka dni po aresztowaniu zmarł. Po jego śmierci opiekę nad małoletnimi dziećmi przejęła rada familijna. W późniejszych latach dzięki staraniom krewnych Cyprian do czasu osiągnięcia pełnoletności uzyskał rentę po ojcu.

Cyprian K. Norwid, Gołębie, Polona

3. Pałac Działyńskich, a1. Solidarności 74a, dawniej Mylna 13

W tym budynku mieściło się Gimnazjum Praktyczno-Pedagogiczne, do którego uczęszczali Cyprian i jego starszy brat Ludwik.

Jak pisał we wspomnieniach szkolny kolega Felicjan Faleński: *Cyprian nie bardzo świetnie się uczył [...] za to talent objawiał niepośledni [...], ćwiczenia jego bywały zwykle podziwem nauczycieli i uciechą całej klasy**.

Na świadectwie z trzeciej klasy przyszły poeta otrzymał stopień celujący z polskiego i rysunków, mierny z religii, łaciny i języka rosyjskiego, a z pozostałych przedmiotów ocenę dostateczną. Nie otrzymawszy promocji do klasy szóstej, Cyprian porzucił szkołę.

Tablica na gmachu przypomina, że w gimnazjum rozwijał konspiracyjną działalność student Kursów Prawnych Karol Levittoux. Norwid, który go znał i sam uczęszczał na tajne spotkania patriotycznie nastawionej młodzieży, głęboko przeżył jego aresztowanie w 1841 roku. Levittoux obawiając się, że podczas brutalnego śledztwa mógłby wydać swoich towarzyszy, popełnił samobójstwo w warszawskiej cytadeli. Norwid opisał szczegóły tego wstrząsającego wydarzenia w liście do Zygmunta Krasieńskiego. Pamięci spiskowca poświęcił swój wiersz *Burza*. Utwór ten stał się poetycką repliką na odsłonięcie przez carskie władze obelisku ku czci wojskowych, którzy podczas nocy listopadowej pozostali wierni carowi Mikołajowi. Wiersz ze względu na swoją wymowę nie mógł zostać opublikowany w cenzurowanej prasie warszawskiej.

Cyprian K. Norwid, Studium portretowe młodej kobiety, Polona

* F. Faleński,
Wspomnienia z mojego życia
[w:] *Miscellanea z pogranicza XIX i XX wieku*,
Wrocław 1964

Cyprian K. Norwid, Pelargonie, Polona

Wincenty Kasprzycki, Wystawa Sztuk Pięknych w Warszawie w 1828 roku, MNW. Na obrazie został przedstawiony m.in. Aleksander Kokular. Stoi pośrodku sali i przygląda się obrazom.

Krakowskie Przedmieście w Warszawie, 1834 r., Polona

* J.W. Gomulicki,
Nauczyciel
Norwida, „Myśl
Narodowa”
1935 r., nr 17

4. ul. Krakowskie Przedmieście 5

W 1837 roku Cyprian Norwid, po przerwaniu nauki w gimnazjum, zaczął uczęszczać do szkoły malarstwa i rysunku Aleksandra Kokulara.

Kokular był malarzem tworzącym w stylu klasycystycznym oraz twórcą szkolnictwa artystycznego w Warszawie. Kiedy w ramach represji po powstaniu listopadowym władze carskie zamknęły Uniwersytet Warszawski wraz z Oddziałem Sztuk Pięknych, Kokular w latach 1835-1841 prowadził w swym domu przy Krakowskim Przedmieściu prywatną szkołę rysunku i malarstwa. W malarni Kokulara Norwid zaprzyjaźnił się ze swoim rówieśnikiem Tadeuszem Brodowskim, synem znanego malarza Antoniego Brodowskiego.

5. Kamienica Minasowicza, ul. Krakowskie Przedmieście 67

Właścicielem kamienicy przy Krakowskim Przedmieściu 67 był Jan Klemens Minasowicz, malarz i kolekcjoner dzieł sztuki pochodzący z rodziny ormiańskiej. W swojej pracowni udzielał lekcji rysunku i malarstwa. W latach 1840-1842 do grona jego uczniów należał Cyprian Norwid, który wysoko cenił swojego mistrza, nazywając go „niepospolitym artystą”. Jak pisze biograf Norwida, Juliusz W. Gomulicki: *W trakcie znajomości z Minasowiczem Norwid nie tylko rozszerzył swą wiedzę o sztuce, ale znacznie podciągnął się w swoich umiejętnościach rysowniczych, a po trosze — chociaż w mniejszym stopniu — malarskich, zyskując w następstwie spory rozgłos w kręgach ówczesnej inteligencji warszawskiej**.

6. Pałac Saski (obecnie nieistniejący), pl. marsz. Józefa Piłsudskiego

Salon literacki prowadzony przez Ninę i Wacława Łuszczewskich pełnił ważną rolę kulturalną i patriotyczną w Warszawie. Jego gośćmi byli pisarze, uczeni, politycy i artyści. Podczas poniedziałkowych spotkań w domu u zbiegu ulic Nowy Świat i Świętokrzyskiej odbywały się koncerty, przed-

stawienia sztuk teatralnych, odczyty i recytacje poezji. Kiedy Łuszczewscy przeprowadzili się do mieszkania w skrzydle Pałacu Saskiego, w salonie zaczęli pojawiać się także artyści z kręgu Cyganerii Warszawskiej. Wśród nich był zyskujący coraz większą sławę Cyprian Norwid, przez przyjaciół nazywany „Anglikiem”, przez stołecznych literatów „Wykwintnisiem”, a przez damy „Poetą”. Norwid współpracował m.in. z „Piśmiennictwem Krajowym” (które przyjęło jako swoje motto fragment jego utworu *Do piszących*), „Przeglądem Warszawskim” i „Biblioteką Warszawską”.

W salonie Łuszczewskich Norwid miał okazję poznać córkę gospodarzy Jadwigę — późniejszą słynną Deotymę, pisarkę i improwizatorkę, a także piękną Marię Kalergis, swoją wielką miłość i muzę.

7. Pałac Zamoyskich, ul. Nowy Świat 67/69

Przebywający na emigracji w Paryżu Cyprian Kamil Norwid żywo interesował się sprawą powstania, które wybuchło w styczniu 1863 roku na terenie zaboru rosyjskiego. Poeta m.in. zabiegał o stworzenie nowego czasopisma, które informowałyby polskich emigrantów o przebiegu walk. Spotkał się także z przebywającym z misją we Francji Romualdem Trauguttem.

19 września 1863 roku dokonano w Warszawie nieudanej próby zamachu na carskiego namiestnika Fiodora Berga — z okna pałacu Zamoyskich zrzucano bombę na jego powóz. Mieszkańców pałacu spotkały za to represje, budynek został splądrowany przez Rosjan. Zniszczono i spalono wówczas fortepian, na którym grał niegdyś Fryderyk Chopin, oraz inne cenne pamiątki po kompozytorze, znajdujące się w mieszkaniu jego siostry Izabelli Barcińskiej. Wydarzenie to zainspirowało Norwida do napisania wiersza *Fortepian Szopena*. Poeta kilkakrotnie spotykał się w Paryżu z Chopinem niedługo przed jego śmiercią. Obecnie na fasadzie pałacu

Maria Kalergis, fotografia rysunku Cypriana K. Norwida, Polona

Maksymilian Fajans, Zamach na namiestnika Fiodora Berga, Polona

Oto — patrz, Fryderyku! To
Warszawa:
Pod rozpłomienioną gwiazdą
Dziwnie jaskrawa — —
— Patrz, organy u Fary;
patrz! Twoje gniazdo:
Owdzie patrycjalne domy stare
Jak *Pospolita-rzecz*,
Bruki placów głuche i szare
I Zyguntowy w chmurze miecz.

Cyprian K. Norwid,
Fortepian Szopena
(fragment)

Maurycy Scholtz, Warszawa od strony Pragi, 1840-1850, Polona

*Dlatego, tobie, o Warszawo,
Niosę dziś księgę mniej złoconą;
Dotknij jej swoją ręką krwawą,
Nie dziewczeczko ty, nie, matrono!
Syrena herbem twym zwodnicza,
Lecz ja zmierzylem oceany,
A pamiętałem cię z oblicza,
Jak ty samotny — zapomniany...*

Cyprian K. Norwid,
Dedykacja (fragment)

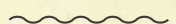
*O! ty, młodości mej stolico;
Z bruku twego radbym mieć kamień,
Na którym krew i łza nie świecą!*

Cyprian K. Norwid,
Dedykacja (fragment)

Zamoyskich znajduje się rzeźbione popiersie Norwida wraz z tablicą nawiązującą do utworu poety.

Warszawa w twórczości Cypriana Kamila Norwida

Norwid, który poetycko nazwał Warszawę „ustawnym dzieci buntem” i „kolebką Achillesa”, uczynił stolicę miejscem akcji swoich dramatów *Zwolon* i *Za kulisami*. Warszawskie wydarzenia polityczne znalazły swe odbicie w wierszach: *Improwizacja na zapytanie o wieści z Warszawy*, *Żydowie polscy*, *Do wroga*, *Buntownicy czyli stronnictwo wywrotu*, *Fortepian Szopena*, *W Łazienkach*, a także w utworze satyrycznym *Dziennik Warszawski*. Miastu swojej młodości artysta zadedykował dramat *Tyrtej*.

1. Tablica pamiątkowa, al. Solidarności 72
2. Kamienica Jacobsona, al. Solidarności 105
3. Pałac Działyńskich, al. Solidarności 74a
4. Pałac Czapskich, ul. Krakowskie Przedmieście 5
5. Kamienica Minasowicza, ul. Krakowskie Przedmieście 67
6. Pałac Saski (obecnie nieistniejący), pl. im. J. Piłsudskiego
7. Pałac Zamojskich, ul. Nowy Świat 67/69

Maurycy Scholtz, Plac Saski w Warszawie, 1840-1850, Polona